

קווים לדמותו של רבינו הגדול
מרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל
ראש ישיבת "פורת יוסף"

רבינו הגדול נודע לשם ותהילה כאיש האשכולות, ראש ישיבה נערץ על המוני בחורים ואברכים, ותל תלפיות לפוסקים ומורי הוראה בארץ ובתפוצות. ביראת חטאו הקודמת לחכמתו שימש כעמוד הענן ההולך לפני מחנה ישראל, ללמד תועים בינה ודעת אלוקים, והעם ההולך לאורו ינק מהשראתו קדושה וטהרה, חכמה ומוסר, לאור באור פני מלך חיים.

ילדותו ובחרותו

רבינו נולד לאביו החסיד רבי אליהו בתאריך י"ט תמוז תרפ"ד - כשרבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל היה המוהל.

אבי רבינו זכה לקרבה מיוחדת מ"הסבא קדישא", כפי שנקרא הגאון רבי שלמה אליעזר אלפנדרי זצ"ל, חסה בצל הצדיק החסיד חכם צדקה חוצין זצ"ל, מייסד בית הכנסת "שמש צדקה", ונמנה עם בני קהילתו הקדושה. ולימים עם ממשיך מורשתו בהנהגת הקהילה קדישא הגאון רבי יעקב מוצפי זצ"ל, ראב"ד העדה החרדית הספרדית. עשרות בשנים כיהן כגבאי בית הכנסת "אוהל רחל" בשכונת בית ישראל.

בראשית ימי עלומיו שקד רבינו על אדני התורה בקדושה ובטהרה, בתלמוד התורה "בני ציון" שיסדו חכמי העדה הבוכרית בירושלים, בהנהלתו של הרב משה פרוש זצ"ל. וביום כ"ט תמוז תרצ"ז נכנס רבינו לעול המצוות, הביאו אביו לישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה, יסודה בהררי קודש, על ידי ריש גלותא דבבל, רבינו יוסף חיים זצ"ל, בעל ה"בן איש חי".

רבינו נכנס אל הקודש פנימה, אל ראש הישיבה, מרן הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל. ומיני אז יצק מים על ידיו וחזה בנועם הליכותיו בקודש עשרות בשנים, בעיון התלמוד, בהנהגה ובהלכה. רבי עזרא היה ל"רבו המובהק" של רבינו; תואר שדמיונו נשכח בימינו.

באותם ימים עיקר הלימוד בישיבה היה בשעות הבוקר ועד לזמן מנחה, ורבינו מצא לו מושב קבוע ללימוד בזמן הנותר, בבית הכנסת "צופיוף" בשכונת הבוכרים ובבית הכנסת "באר שבע" בשכונת "בית ישראל" – שם הגה בתורה במחיצת הגאון הצדיק רבי דוד יונגרייז

זצ"ל ראב"ד ה"עדה החרדית" בירושלים. בשעות הערב עולה היה לשיבת "חברון" בשכונת גאולה ולומד שם עד השעות המאוחרות בלילה.

ידידי נעוריו, הרבנים הגאונים: רבי עובדיה יוסף, רבי יוסף עדס, רבי יהודה מועלם, ורבי ציון לוי, זכר צדיקים לברכה. ובנוסף, היה רבינו לתלמיד חבר של ראש הישיבה, הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, שבאותם שנים היה צעיר לימים ובפקודת רבו כבר החל במלאכת הקודש במסירת שיעורים בישיבה, כאשר רבינו וחבריו היו המחזור הראשון שלמדו אצלו.

נישואיו

בט' בסיון תש"ט, נשא רבינו את רעייתו הצדקת, הרבנית הדסה מסעודה לבית שרבאני, בתו של ה"שקדן הירושלמי" הגאון רבי יוסף שרבאני זצ"ל, בן הצדיק המקובל האלוקי מורנו הרב רבי יהושע שרבאני זצ"ל.

תקופה ממושכת למדו יחד החותן והחתן, שעות על גבי שעות בימי שישי, משעות הצהריים ועד לזמן הדלקת נרות. קבעו לימודם בשולחן ערוך "חושן משפט". וכאשר החל רבי יוסף חיים בחיבורו הגדול על חושן משפט (ספר "הלכה פסוקה"), היה רבינו עובר על החומר ומוסיף נופך כיד ה' בטובה עליו.

ארבעים שנה למד

רבינו היה דבק בתורה באופן היוצא מגדר הרגיל, יודעו ומכריו היו עומדים ומשתאים נדהמים מהי דבקות בתורה. בכל פעם שהיה הולך ברחוב מהישיבה לבית ומהבית לשישיבה, כל מי שעמד מן הצד תמיד ראהו אחוז בשרעפים, כל כולו קודש קדשים. ידיו היו מתנועעות מאליהן, שקיל וטרי בתוך עומק הסוגיה. היה שקוע בתורה אפילו בדרך. פעם התבטא: "איך יתכן שרבותינו אסרו להרהר במבואות המטונפים, איך יכלו שלא להרהר, איך יכלו להסיח דעת מן התורה?!"

פעם לחש לאחד מתלמידיו: אתמול נאלצתי לישון בשתיים בלילה מחמת קושיא שעלתה במוחי. אני מלמד וצריך להיות בישיבה בזמן, וגם אסור לפועל או שכיר לישון בשעה שתיים בלילה, אבל לא יכולתי, ובכל אופן באתי ללמד בזמן.

לא היה רגע פנוי שלא למד. לדוגמא, כשהיה גומר "בדיקת חמץ" בערב פסח, בזמן שכולם עייפים מתרוצצים ועובדים, היה מסתגר בבית הכנסת "צופיוף", מתחיל מסכת פסחים ומסיים אותה עד אור הבוקר. החשק, היגיעה, העמל, התאווה ללמוד עוד ללמוד ועוד ללמוד ועוד ללמוד, היו לשם דבר.

היה מספר שבצעירותו היו לומדים תורה מתוך עוני גדול, היו רעבים ללחם כפשוטו. והיה מוסיף שהיתה זו "עניות שחורה", כי היה בה ממש חרפת רעב ובכל אופן למדו טוב ולא התרשלו כלל. כשנשאל מה כוונתו בעניות שחורה, סיפר שהיה דרכם מחמת הרעב ללפת

את הפת במעט שמן שהיה נשאר בנרות הדולקים לתאורה, והיה זה נחשב לפת חשובה מרוב העניות של אותם ימים.

ופעם בא לבקרו גיסו הגאון רבי ראובן שרבאני זצ"ל ומצאו על מיטת חוליו כשרגל אחת תלויה וקשורה באויר, ואוחז בידו גמרא מסכת קידושין ועוסק בסוגיא בעיון נמרץ.

אופן הלימוד, בעיון ובבקיאות. ככלל, דגל בלימוד עיוני מקיף ויסודי. כשנשאל, לימוד הבקיאות מה יהא עליו, היה עונה: "לימוד בקיאות הוא חזרה על מה שלמדו כבר בעיון!" בלימוד העיון דרכו היתה כפי שהכירו אותו תלמידיו, שלא היה מניח רש"י מוקשה, ובמה נחלקו בהבנה, מה תוס' הבין ומה רש"י הבין, ולמה לרש"י לא היה קשה קושיית התוספות. היקשו ותירצו, מה הבינו בקושיא ומה הבינו בתירוץ, אם יש תירוץ ראשון למה צריך תירוץ שני ושלישי, ומאי נפקא מינה בין התירוץ הראשון לשני.

כשהיו רואים אותו עמל בתורה היה מצטייר מאמר חכמים (סנהדרין כד): "הרואה את ריש לקיש בבית המדרש, כאילו עוקר הרים וטוחנם זה בזה". בפלפול בעיון בריכוז ובעוצמת המחשבה.

ובלימוד הבקיאות: פעם אמר לבנו ראש הישיבה הגאון רבי אליהו זצ"ל: "בצעירותי הייתי לומד ארבע דפים גמרא רש"י ורא"ש בשעה". והדגיש: "בעשר שעות ארבעים דף". וכך כל רגע פנוי עסק בתורה, פנוי מטרדות אנשים שבאו לבקש עצה, פנוי מטרדות אנשים שבאו לשאול בהלכה, פנוי ממצות מילה שהיה עוסק בה בשמחה עצומה, תמיד עסק בתורה.

למד בחשק ובהתמדה, תורה לשמה. העיד בעצמו שלא למד מעולם על מנת לקנטר ולא על מנת להתנשא או להתנצח. לא אחת כבש דעתו מפני המחלוקת.

הרבצת תורה

כבר בתחילת ימי אברכותו של רבינו, מינהו ראש הישיבה הגאון רבי עזרא עטייה כמגיד שיעור בישיבת "פורת יוסף", לימד נערים רכים כבני שלוש עשרה. ולימים, לימד בחורים מבוגרים ואברכים. רבי עזרא נחרץ היה בהחלטתו לצרף את רבינו לסגל ההוראה בהיכל הישיבה. על הנחלת התורה והעתקת השמועה! ומשטענו ההנהלה מתחילה שאין לכך תקציב, הורה שיתנו לו מחצית ממשכורתו.

את מינוי זה ראה רבינו כעיקר משימת חייו וייעודו בתחום התורני, להעביר לדור העתיד את דרכי עיון התלמוד, בהבנת דברי הגמרא על בוריים, תוך דיוק בכל מילה, כמסורת הידועה מדורות קדומים. מלאכה שדרשה ממנו התמסרות עד כלות הכוחות. והיתה זו אחת הסיבות שבמשך כל ימי חייו נמנע מליטול על עצמו כל משרה רשמית.

בשנת תשמ"ז נערכה בישיבה מסיבת הודיה לרגל הוצאת הכרך הראשון של חידושי רבינו. או אז, בדברי תודתו לתלמידיו המסורים שטרחו בהוצאת הספר, הפתיע רבינו כשסיפר מדוע לא כתב את חידושיו בעצמו. אמר:

"לדעתי, יש יותר רווח בהעמדת תלמידים, מאשר בכתיבת ספרים. ובהיות וייעדתי עצמי להעמיד תלמידים, מרוב עמל ויגיעה כבר לא נותר בי כח לכתוב. וגם אילו הייתי

מתיישב לכתוב ראשי פרקים, הייתי מוכרח לגזול זמן ממחשבה עליהם, והרי למלמד אין רשות לכך בכדי שלא יעשה מלאכתו רמיה".

קובל היה על המציאות הכואבת כיום, שמורי הוראות ודיינים רבים מכהנים בתפקידם בטרם שימשו כל צרכם. הן לימודם באופן שטחי, ומצוי מאוד ששוגים בהוראה ובפסק, ולא אחת תקלה יוצאת מתחת ידם.

היה רגיל לומר בשם רבינו המורה, מרן ראש הישיבה רבי עזרא עטייה זצ"ל, שפעם הגדיר מיהו תלמיד חכם רשום (מעין טוב). וזה לשונו (אור לציון – חכמה ומוסר עמוד מז): "ההבדל בין תלמיד חכם חשוב ורשום לתלמיד חכם פשוט, שהתלמיד חכם החשוב מורה לאמיתה של תורה, והשני מגלה בה פנים שלא כהלכה וישחית את האמת ויהפכה ויהפוך את התקנות ויפרוץ את הגדרים".

כי התלמיד חכם המעין יודע מה לומר ומה לא לומר, ויודע לחלק בדברים שבמבט שטחי נראים דומים. ואילו הפחות מעין וכביכול יודע ובקי בהלכה, יכול להתיר גם אשת איש לעולם בחשבו לדמות דברים אחד לשני שלא כהוגן. ונמצא שבקיאותו גרמה שתצא תקלה מתחת ידו.

ועוד היה אומר לאברכים: "הלומד שולחן ערוך אורח חיים לפני שלמד בעיון סדר נשים ונזיקין, הרי זה כאילו לא למד כלל אורח חיים. כי לא ניתן להבין מגן אברהם ללא הבנה יסודית בדרכי העיון, ודרכי העיון קונים רק מתוך הלימוד בסדר נשים ונזיקין שהוא המפתח לרדת לעומק הבנת הסוגיות בכל חלקי התורה".

ישיבת "פורת יוסף"

בישיבת "פורת יוסף" קבע רבינו את עיקר מקום לימודיו; בשעות הבוקר, בשיעורו הקבוע שארך קרוב לארבע שעות. ואחר הצהרים, בהיכל כולל האברכים בהיכל הישיבה, שם האציל מרוחו וידיעותיו הנרחבות בכל חלקי התורה. כמו כן יסד בישיבה כולל אברכים ביום השישי, לצד שיעורו הקבוע במשניות סדר זרעים ביום זה שנים רבות.

עם פטירת רבו המובהק בשנת תש"ל, נטל רבינו שכס אחד עם הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, את הנהגת הישיבה. רבי עזרא, כבר עשור שנים קודם לכן, היה שבע רצון ובטוח בתלמידיו הגדולים, שישמרו על הישיבה כצורתה וצביונה.

רבי עזרא שהיה קצרן ומדויק מאד בלשונו, התבטא פעם בהתפעלות על תלמידו המובהק, רבינו, וכה אמר:

"הרבה יגיעות התייגע רבי יוסף חיים ע"ה לשכנע את הנגיד יוסף אברהם שלום להקדיש כספו לבניית הישיבה. הרבה יגיעות התייגעו רבי שלמה לניאדו ורבי בן ציון חזן בישיבה בעיר העתיקה. הרבה יגיעות התייגענו אנו כשגלינו מן העיר העתיקה והתפזרנו בבתי כנסיות, ועד שהקמנו על תילה את הישיבה מחדש – וכל היגיעות הללו היו שוות כדי שיצא לנו חכם בן ציון אחד!"

רבינו ידע כל זאת, והעיד ששמע מפי רבו בערוב ימיו: "עליך אני סומך בהנהגת הישיבה", הרגיש בכך אחריות גדולה, להעביר את התורה באופן של "קיבל ומסרה". פעם, בשעת רצון אמר בערגה לתלמידיו: "הדרך אותה אני מלמד, היא דרך העיון האמיתי אותה קיבלתי מרבי עזרא עטייה. והדרך בה אני מלמד את השיטה, היא הדרך אותה קיבלתי ממנו. שנים רבות עקבתי אחריו, עקבתי אחר דרך לימודו, עקבתי אחר הנהגתו, עד שקיבלתי דרכו בשלימות".

הוראה

פוסק נודע היה רבינו, כבר בצעירותו הוסמך להוראה על ידי רבני הישיבה וגאוני הדור, בהיותו יוצא ונכנס בבתי מורי הוראה מובהקים - כדוגמת הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל רבה של ירושלים ורבי שמשון פולנסקי זצ"ל. אך את עיקר תורתו וגישתו הייחודית בהוראה ינק מרבו המובהק הגאון רבי עזרא עטייה, עקב אחריו שנים על גבי שנים, ולמד ממנו דרכי הוראה וככלים בכל חלקי השולחן ערוך עד לשולחן ערוך החמישי. בערוב ימיו העיד על עצמו שבמשך למעלה משלושים שנה לא זזה ידו מתוך ידו.

ולהבנת מושגים על הרב והתלמיד, הרי עדות מראש ישיבת חברון הגאון רבי דוד כהן שליט"א:

"מור אבי [הגאון רבי יוסף כהן זצ"ל] אמר לי ששמע פעם מרבה של ירושלים הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל שאמר על הגאון רבי עזרא עטייה שכאשר מדבר איתו בלימוד, רואה אצלו סברא ישרה כמו אחד הראשונים. ואמר לי מור אבי, שכאשר הוא מדבר עם רבי בן ציון היה רואה בדיוק את הנקודה הזאת, ישרות הסברא כאחד מהראשונים, מה שלא רואים ולא שומעים בדורנו".

(תפארת ציון עמוד שיב)

אך למרות זאת נמנע רבינו לא הורה לאחרים עד לשנת תש"ל, עם פטירת רבו המובהק, שלא להורות הלכה בפניו. וגם אז, היתה דמותו נר לרגליו, וכלשונו: "בכל פעם שאני מורה הוראה, דמותו של רבי עזרא לנגד עיני". וכך, היה רבינו לעמוד ההוראה בדור, היה מורה בבהירות עצומה בכל ארבעת חלקי השולחן ערוך. אחריות גדולה ראה בכל הוראה שיצאה מפיו, במאזני פלס שקל כל סברא בהכרעותיו הבהירות בכלל ובפרט בשאלות הטכנולוגיות המתחדשות.

ולא הסתפק בכך, גם העמיד תלמידי חכמים בעלי הוראה מובהקים, בשיעורי הלכה הנודעים שהיה מוסר שנים רבות בימי שישי בישיבת "פורת יוסף" ובשבתות בבית הכנסת "אהל רחל" לפני תפילת מנחה. משנות התש"ל עד לימי חוליו בשנת תשנ"ב.

וכאיש הלכה ראה גם את היחס לממסד המדינה בראי ההלכה, כשנדרש לשאלת ההצבעה למוסדות הרשמיים – מנה ארבע סיבות הלכתיות להמנע מהשתתפות, מתוך השולחן ערוך, אותם קיבל מרבו הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל, ראש בית הדין של העדה החרדית בירושלים.

וכדיין מומחה לרבים עמד רבינו בראש הרכב בית הדין לענייני ממונות מטעם המועצה הדתית בירושלים, מייסודו של רבה של ירושלים הגאון רבי בצלאל ז'ולטי זצ"ל. שפט את ישראל קרוב לעשרים שנה בחכמה ופיקחות, מתוך מורא הדין נדיר וייחודי לדמויות הוד קדומים. וכך זכה רבינו להיות אחרון ההוראה לציבור בני התורה בארץ הקודש ובעולם, בחייו ולאחר פטירתו בסדרת הספרים "אור לציון" – תשובות בהלכה.

ישיבת "אמת ושלום"

מעבר לגאונותו של רבינו בתורת הנגלה, לא משך ידו מתורת הנסתר. כבר בצעירותו ינק רזי תורה מגדולי המקובלים בירושלים, והיה עוסק בחלק זה בהצנע, בתוך ביתו. עת קבוע היה לו, בלילות שבת לאחר הסעודה, היה יושב ועוסק בספרי קבלה. ספר "עץ חיים" שהיה בביתו, מעולם לא עמד עם הגב כלפי חוץ, רק כלפי הקיר. היה מניח אותו על הספרים באופן שאף אחד לא יראנו, כדי שאורח שיכנס הביתה לא ידע שהוא עוסק בקבלה. נודע הדבר על ידי אחד מתלמידיו שטרח בסידור ספרייתו.

פעם בא אחד מתלמידי רבינו לביתו, ומצאו שוקד על תלמודו. הבחין שהגמרא גבוהה, יש תחתיה ספר. רבינו קם להכין לאורח שתיה, וניצל את הרגע לראות מה הספר המונח מתחת לגמרא. היה זה הספר "עץ חיים", מכתבי האר"י הקדוש.

חכם יצחק כדורי זצ"ל יצא מגידרו מגאונותו של רבינו בתורת הסוד. פעם אמר: "אנשים אינם משיגים גדלותו של חכם בן ציון. יש סוגיות עמוקות וקושיות כברזל. סתירות לכאורה, שאין להן פותר. וחכם בן ציון בעיונו העמוק וזכרונו המופלא מאיר את הדרך ומתיר את הסבך. לאור יסוד פלוני המוזכר בספר פלוני, בעולם זה מאירה בחינה כזו ובעולם זה יש הארה אחרת, והכל על מכונו בלי נפתל ועיקש!"

בשנת תשכ"ב יסד רבינו את ישיבת "אמת ושלום" ללימוד תורת הסוד. מקום הלימוד היה בבית הכנסת של אביו, "אוהל רחל". חותנו הגאון רבי יוסף חיים שרבאני עמד לימינו של רבינו בניהולה הרוחני והכלכלי. מגיד השיעור היה רבי אברהם ברזאני, ועוד חבר חכמים וגאונים ממקובלי ירושלים: רבי ששון מזרחי, בעל "באתי לגני" - עליו העיד רבינו שהוא מכוין לאמיתה של תורת הקבלה, רבי יצחק כדורי, רבי אברהם מונסה, חכם ששון לוי והגאון רבי אהרון סלואטקין, זכר צדיקים לברכה.

לקבוצת החכמים צירף רבינו אברכים מופלגי תורה, והעמיד לפניהם את הגאון רבי יוסף עדס ואת חכם אהרן נעימי, זכר צדיקים לברכה, שילמדו את יסודות תורת הקבלה, וישננו את הכוונות שבסידור הרש"ש, כדי שיידעו לייחד ייחודים ולכוון כוונות שיעלו לרצון לפני אדון כל. ותמך בהם בכסף מלא.

מנהג קבוע היה לרבינו בכל שנה בליל י' שבט. יומא דהילולא של הרש"ש, מגיע היה לישיבת המקובלים להגות ולחדש בתורתו. מנהג זה נוסד על פי בקשת נדיב הישיבה מלונדון, רבי יעקב פראז', ורבינו, בנאמנות ומסירות לא ביטל מנהגו זה אף בתקופת חוליו.

סדר יומו

סדר יומו הרגיל של רבינו: בתשע בבוקר היה מגיע לשיבת "פורת יוסף". כשהיו מזמינים אותו להיות מוהל או סנדק, היה אומר: "רק עד שעה שמונה וחצי!" אחר כך יש לי תלמידים. בשיעור, ישב ולימד תלמידים משעה תשע עד עשרים לאחת בצהריים ביגיעה עצומה. היתה הפסקה של כמה דקות. לא פעם אמר: "כשהייתי גומר את השיעור, לא היה לי כח לקום מהכסא".

לאחר מכן היה מגיע לבית עייף ומחכים לו על הפתח שאלות בהלכה ובעצה. עוד לפני שהספיק לשתות ולנוח, היה עונה לכל שואל במתינות. אחר הצהריים היה הולך ל"אוהל רחל" ללמוד עם האברכים "אבן העזר" ו"חושן משפט" וחלקים מ"יורה דעה". בחן אותם והשקיע בכל שיעור ושיעור בכל דבר ודבר עד תכלית בירורו. בסיום הלימוד חוזר הביתה לעשר דקות רבע שעה, ומשם שוב לבית הכנסת "שמשי צדקה". שם לימד שם גמרא והלכה לבעלי בתים, וחוזר בעשר אחת עשרה בלילה אחר לימוד עם אברכים בשיבת "ישועות יעקב" בראשות חותנו הגאון רבי יוסף חיים שרבאני זצ"ל.

בימי שישי יסד בשיבת "פורת יוסף" שיעור קבוע במשניות "סדר זרעים" ו"הלכות שבת". ככלל, עמד על כך שבישיבה ובכולל יעסקו הבחורים והאברכים רק בסדרי נשים נזיקין, ושאיפתו היתה שאת שאר חלקי הש"ס ישלימו בימי שישי ובשבתות.

ובשבתות, השיעורים בשבת אחר הצהריים בבית הכנסת "אוהל רחל". את השיעורים לא היה מכין בליל שבת אלא בבוקרו של יום שבת. לא היה חוזר הביתה לאחר התפילה, היה מרויח עוד שעה של לימוד תורה. ולאחר מנחה היה מוסר את השיעור לתלמידי חכמים ולבעלי בתים. טובי הלומדים בירושלים באו ולמדו את מצוות התורה לפי "ספר החינוך", מצוה אחר מצוה כשבכל מצוה ומצוה היה מחדש בה. ואח"כ היה לומד איתם "שולחן ערוך - אורח חיים" כסדר.

פעם הוצרך רבינו לעבור ניתוח מסוכן, סמוך לניתוח שאלו גיסו הגאון רבי ראובן שרבאני זצ"ל: "האם כבודו פוחד מהמיתה", וענה על אתר: "מעצם המוות ודאי שאיני פוחד, רק כל פחדי מאימת הדין, שצריך אני למסור דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. וגם צערי בליבי על הפסד זיכוי הרבים, אם אפטר מהעולם, לפי שאני מרביץ תורה לתלמידים, וזוהי זכות עצומה".

הנהגת הציבור

צנוע ונחבא אל הכלים היה רבינו, והתרחק כל ימיו מלכהן במישרה רשמית כל שהיא, וכשהציעו לו לכהן כרבה של ירושלים, עשה כל שביכלתו שלא ליטול משרה זו. אך עם כל זאת לא משך ידו מלהתערב ולעזור בעניני הציבור, ובפרט במאבקים על עניני הדת בארצו הקדושה, והיה מראשי המתריעים על שמירת חומת השבת בארץ.

פעם רצו למנות בקהילה ספרדית באמריקה מנהיג שיצא עליו שם רע שיש בו דעות של אפיקורס. נכנסו לרבינו וסיפרו לו. מתחילה לא רצה לקבל ללא עדות ברורה. במשך יומים

נכנסו עדים, בדק וחקר שאמת ונכון הדבר, והגיע למסקנה שצריכים להציל את הקהילה. אמר: בפסוק כתוב "כל באיה לא ישובון", מי שנכנסת בו אפיקורסות, ב"מ אין לו תקנה לחזור בתשובה (ראה רמב"ם ע"ז ב ה). תיכף כתב מכתב חריף מאוד, לחם מלחמת חורמה עד שהצליח במאבק, ושמח שמחה גדולה שהצליח להציל את הקהילה ממנהיג שאינו הגון.

וכך בכל מקום שהלך פעל להעמדת הדת על תילה, להקמת בתי דין צדק לענייני כשרות והוראה ולדיני ממונות, כמו גם הכתרת רבנים גדולי תורה ויראה, שוחטים מומחים ומוהלים והקמת מוסדות חינוך תורניים.

מתוך רגש אחריות אל העם שבשדות, יזם והקים בעצה אחת עם הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל רשת תלמודי תורה על טהרת הקודש עבור המוני בני עדות המזרח. כקברניט הספינה ניהל את מערכות הרשת לאורך שנים רבות, וזכה לגדל עשרות אלפי ילדי ישראל בדרך החינוך בדרך המסורה על טהרת הקודש, וכרבי חייא בשעתו עשה "שלא תשתכח תורה מישראל".

במקביל לכל זה, מוהל מומחה היה רבינו, והחשיב מאוד מצוה נעלה זו, להכניס ילדי ישראל בבריתו של אברהם אבינו. כיתת רגליו, והקדיש זמנו, ובחינם, לא נטל פרוטה!

רב היה כוחו של רבינו בהשכנת שלום בין אדם לחבירו, ובין תלמידי חכמים, כמה תשובות בהלכה גנוז, למען השלום. ובפרט בין איש לאשתו, מקרוב ומרחוק הריצו לפניו המוני שאלות סבוכות בשלום בית, ודבריו נתקבלו כדברי אורים ותומים.

ובחינוך ילדי ובנות ישראל, היה למורה דרך למנהלים ומנהלות, להשיב לב בנים אל אבות, לתפארת בית ישראל.

וכך שימש רבינו לדמות מופת לתלמיד חכם בעל שיעור קומה, מלא בכבוד אלוקים, כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה; "כרועה עדורו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים, ובחיקו ישא עלות ינהל" (ישעיה מ).

אהבת ישראל

רבינו היה במזגו איש טוב בעל לב מרגיש, לבו פעם ויקד באהבת ישראל מופלאה. שעות רבות הקדיש רבינו מזמנו למען הכלל. לבו היה נתון לצרת הזולת. כל אדם שבא אליו עם איזו צרה או צער, היה לוקח את זה לליבו כאילו הצער אצלו ממש. ותיכף נותן לו עזרה וישועה. כל מי שנכנס עצוב היה מאיר לו פנים ויוצא שמח וטוב לב. העיד על עצמו שברכותיו עושים פירות משום אהבת ישראל הגדולה שהיתה בו.

לא היה מישוהו שלא הרגיש אותו כרע. לא היה אצלו מושג של שיחה עם אנשים פשוטים או קטנים, כל אחד ואחד היה חשוב בעיניו, כל יהודי שנברא בצלם, מלבד בעל עבירה שהיה מפנה את ראשו שלא להסתכל בפניו.

כשהיה מתפלל ב"מעון הגלמוד" שעל יד ביתו, הכיר כל זקן וכל גלמוד באופן אישי, וידע בכל אחד את חולשותיו. איחל בוקר טוב לכל אחד, דרש בשלומו ובשלום בני משפחתו. הזקנים שמחו לקראתו והרגישו שהם החשובים ביותר בעולם.

במיוחד השתדל להרנין לב אלמנה ויתום. כמה המצאות המציא איך להרנין לב אלמנה, איך לשמחה, איך להבין את לבה. שנה אחת, בערב סוכות, התארח בחיפה והיו שם גם אלמנה ויתומים בן ובת קטנים, והתברר שלא מכבר נפטר אביהם והם שבורים ורצוצים. ישב רבינו ולמד עם הילד חברותא במסכת גיטין דף ב' עמוד א'. כשלעצמו למד מסכת זו כמה מאות פעמים, וישב ולמד איתו יום יום כאילו זו הפעם הראשונה, ושמר איתו על קשר עד לחתונתו ועד בכלל.

גמל חסד עם החיים ועם המתים. דאג למנוחת הנפטרים עד השעות המאוחרות של הלילה, בחסד של אמת. היה מופלג במידות כמו שאמר עליו אחד מצדיקי הדור: "כל מידה טובה שמנו חכמים בתלמידי חכמים היתה בו".

קשריו עם גדולי ישראל

טבעו של רבינו יצא בהיכלי התורה, בבתי מדרשם של גדולי ומאורי הדור, מכל העדות והחוגים. כבר בצעירותו נתפרסם בגאונותו בפני ראש הרבנים בארצות הברית, הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל, שכבואו לישיבת פורת יוסף התכנסו תלמידי הישיבה לבחינה לפניו. הגאון הרצה קושיא חמורה בענייני טהרות, ורבינו נענה על אתר בתשובה חדה וקולעת. ובכוחו הגדול הכיר גם הגאון מבריסק, מרן הגרי"ז זצ"ל, שהיה מפנה שואלים בענייני טריפות אל רבינו, בעקבות דברי שבח ששמע עליו מפי ראב"ד ה"עדה החרדית", הגאון הצדיק רבי דוד יונגרייז זצ"ל.

ראשי הישיבות עמדו משתאים לשמע גאונותו הנדירה, הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל, היה מתעיין בדעת רבינו, ודרך בנו רבינו ראש הישיבה הגאון רבי אליהו אבא שאול זצ"ל, שלמד בישיבתו, היה מפנה אליו קושיות חמורות בש"ס ופוסקים. פעם בא לפניו הרב שך ראש ארגון בב"ת שהוקם למען בני תורה ספרדים בבני ברק, לדרוש בעצתו, והרב שך ענהו: "הרי רבי בן ציון ורבי יהודה צדקה עומדים בראשות הארגון, הנני סומך עליהם".

ראשי ישיבות "חברון" ו"אור אלחנן"; רבי אברהם פרבשטיין ורבי מאיר חזש, זכר צדיקים לברכה, הכירו בגדולתו בעקבות שהייתם במחיצה אחת ב"בית הארחה" מטעם "וועד הישיבות" בנתניה, כשהיה רבינו נושא ונותן כגיבור ואיש מלחמה בכל חלקי התורה, והכל מתגודדים סביבו. ראש ישיבת "בית התלמוד" הגאון רבי דוב שוורצמן זצ"ל הפליג בשבח, ופעם התבטא: "ראשי הישיבות צריכים להתבייש בפני רבי בן ציון שעלה על כולם בחשבון הסוגיות, וששכלו חד ובהיר כמו שרואים בסברותיו של בעל התומים". כמו כן, הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בעל ה"אגרות משה" עמד על גדולתו של רבינו בביקור קצר בביתו, ובצאתו העיד עליו ש"שכלו ישר".

וכן רקם רבינו קשרים אדוקים עם גאוני וצדיקי הדור מחכמי ספרד, שרידי דור דעה של מקובלי ירושלים, הגאונים הצדיקים; בעל "ישכיל עבדי" רבי עובדיה הדאיה, רבי יעקב עדס, רבי סלמאן מוצפי, ורבי ששון מזרחי, זכר צדיקים לברכה. ועמד בקשר מתמיד עם צדיקי בית אבוחצירא, ה"בבא סאלי", ובנו הגאון הצדיק רבי מאיר אבוחצירא זצ"ל. פעם

תמה בפניו אחד מבאי ביתו על מנהג שנהג רבינו בו היתר ובית אבוחצירא נהגו בו איסור, הוכיחו רבי מאיר ואמר: "אסור להרהר אחר רבי בן ציון".

אחרית ימיו

בתחילת קיץ שנת תשמ"ג יזם רבינו מסע לחו"ל, לגיוס הכספים הרבים הנדרשים לפריסת הרשת הארצית למען תלמודי תורה בארץ הקודש. וביום שלפני הנסיעה, י"ג סיון, נתבקש לישיבה של מעלה הגאון הצדיק רבי יעקב מוצפי זצ"ל, שהיה קרוב מאוד לליבו של רבינו ולא אחת ישב עימו בבית הדין, ההלוויה יצאה מבית הכנסת "שמש צדקה", בו כיהן כרב הקהילה. אחרון המספידים היה רבינו. נשא דברים קצרים בקול חנוק ונרגש. ובמהלך ההלוויה איבד את הכרתו והיה שרוי בסכנת חיים. הרופא שקיבלו קבע: "המצב אבוד. נותרו לו ארבע שעות".

המונים נהרו לישיבת "פורת יוסף" לעצרות תפילה בהן קראו כל ספר תהלים בדמעות שליש, ואכן באופן פלאי התעורר רבינו ואט אט שב להכרתו. כשהחלים אמר: "כשחליתי, אחזו המלאכים במיטתי ומשכוה כלפי מעלה, והתפילות הרבות למעני משכו כלפי מטה, עד שגברו התפילות ונשארת בחיים!"

בתקופה שקדמה לזו היה רבינו בשיא פריחתו, ואירוע זה הביא למפנה באורח חייו, מאז נתפרסם גם בציבור הכללי, כאיש מורם מעם, ומעבר לשיעוריו הקבועים בתורה והוראה, נהפך ביתו ובית מדרשו לתל תלפיות, מקרוב ומרחוק נהרו אליו המוני בית ישראל מכל גונו הקשת לקבל ממנו עצה וברכה. ומחובת הכרת הטוב למתפללים בעדו לא קבע שעות, קיבל כל אדם בהסבר פנים יפות ובכל זמן. כמה מופתים חולל, כמה ניסים פעל, שלא כדרך הטבע. כאשר הוא עצמו מיוסר ומשותק בחצי גופו, "אבלו בלבו וצהלתו על פניו".

תקופה נוספת בה חל שינוי משמעותי במצבו הבריאותי של רבינו היה בעקבות הסתלקותו של ראש הישיבה, ידידו הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל. היה זה ביום י"ב חשוון תשנ"ב עלתה נשמת ראש הישיבה למרום. ומאז, מצב בריאותו של רבינו הלך והורע, בייסורים שהלכו וגברו. בסוכות תשנ"ג נפטר ידידו, הגאון החסיד רבי יוסף עדס זצ"ל. ביום ב', ג' מנחם אב תשנ"ד, נפטרה אשתו הרבית הדסה ע"ה.

כשנתיים ימים קודם פטירתו סבל רבינו מכאובים רבים ויסורים נוראיים, כמעט ולא השמיע קול אך 'נר אלוקים טרם יכבה', מצבו הרוחני המריא שחקים.

פעם חכם ששון מזרחי ע"ה משרידי דור דעה ומגדולי המקובלים בירושלים לבקרו. כשיצא מחדרו אמר: "זכיתי וראיתי את השכינה, ויחזו את האלוקים. חכם בן ציון מרכבה לשכינה וכמו שחזו"ל אומרים שהצדיקים הם מרכבה לשכינה". הן זכה ללמוד תורה לשמה וכל מעשיו לשם שמים, בודאי שהקב"ה שוכן בו, כי גופו נהפך לרוחני.

ותשחק ליום אחרון

בשבוע האחרון ראו את אור השכינה על פניו באופן יוצא דופן. בליל שבת האחרון, כשניגש בנו לנשק את ידו כדרכו, כופף את ראשו ונשק לו בשתי לחייו שלא כדרכו תמיד. והיה שרוי בשמחה גדולה שאין למעלה ממנה. הרופא שטיפל בו בשבוע האחרון אמר לבן רבינו: "אני מתפלא, בדרך כלל כשלמור אביך יש חום, הוא לא כל כך עירני, והיום הוא עירני במיוחד. על כל מה ששאלתי אותו ענה לי. היה בהשראה גדולה".

בשנת תשנ"ח, ביום י"ט לחודש תמוז, נתבקש רבינו לישיבה של מעלה. מסע ההלוויה וההספדים יצא מהיכל ישיבת "פורת יוסף" בה הרביץ תורה עשרות בשנים, וכך, כאשר על פי בקשתו הונחו על מיטתו ספריו שיעידו על עסקו בתורה לשמה, ובמעמד רבבות אלפי ישראל יצאה המיטה לרחובה של עיר ומסע ההלוויה המשיך לבית ההלוויות בשכונת סנהדריה.

* * *

"הגדלות של הגדולים היא אשר מחזה שדי יחזה, ההסתכלות על צלם האדם, כהחזון איש זצ"ל שאפילו לאחר פטירתו עדיין דבריו נשמעים, הולכים אחר הוראותיו ופסקיו. זה מראה על עוצמת גדולתו האמיתית"

(אור לציון חכמה ומוסר עמוד פ).

רבינו השאיר ברכה אחריו: מאות תלמידים שהעמיד ולזכרו תאוות נפשם, אשר משמשים בלגינו של מלך, מרביצי תורה ראשי ישיבות ויושבי על מדין, לפי דרכו והנהגתו. סדרת ספרים "אור לציון"; תשובות בהלכה, וחיידושי ש"ס, וספר "חכמה ומוסר". ישיבת "אור לציון", שנוסדה על ידי בנו יחידו הגאון רבי אליהו אבא שאול זצוק"ל. ועל ידה מכון "אור לציון" העוסק בעריכת דברי תורתו בכל חלקי התורה.